

ADRIAN POPESCU
și GABRIEL TALMAȚCHI

Moneda pe care o publicăm în cele de mai jos face parte dintr-un grup restrâns și târziu de piese de argint numite convențional „cistofori”. Cei mai timpurii „cistofori” de epocă romană au fost bătute în timpul domniei împăratului Augustus, fiind mai apoi emiși doar sub împărații Claudius, Titus, Domitian, Nerva, Traian, Hadrian și Septimius Severus¹. Grupul de piese bătute în numele lui Septimius Severus și al familiei sale este extrem de redus, fiind cunoscute până acum numai 27 de exemplare². Întreaga serie, datorită numărului foarte mic de piese recuperate, este puțin cunoscută. Monedele existente se repartizează pe membrii familiei imperiale în felul următor: Septimius Severus 12 ex., Caracalla 2 ex., Geta 1 ex. și Iulia Domna 2 ex. Astfel, moneda găsită la Tomis este cea de-a treia și este importantă din mai multe puncte de vedere asupra cărora ne vom opri în cele de mai jos.

Caracalla

Av. IM C M AVR[•A]N – TONINVS AVG Cap laureat spre dr.

Rv. A – VG – V – S/T – OR – V – M Vultur legionar având o cunună în cioc, spre dreapta, între două stindarde.

AR † 5,82 g; 25,5 mm.

Cf. BMC, V, p. 306, nr. 762 pentru avers (aceeași ștanță) și p. 304, nr. 758 pentru revers (ștanță diferită), atelier nelocalizat din Asia Minor, circa 198–202.

Cf. W.E. Metcalf, RIN, 90, 1988, p. 159, nr. 12 (tip general).

MINAC, inv. nr. 56257.

Marea majoritate a pieselor păstrate atestă câte o pereche de ștanțe, excepție făcând ștanța de avers S1 (Septimius Severus), care a fost folosită în combinație cu mai multe ștanțe de revers³, nr. 1–5 și 7. Piesele de la Caracalla arată o folosire în comun a ștanțelor de revers 5 și 7, prin ștanța de avers C3 care este, aparent, cea

mai folosită⁴. Această ultimă ștanță de avers (C3) este și cea care a fost utilizată la baterea monedei descoperită la Tomis. Tipul de revers, vultur legionar spre dreapta între două stindarde, aparține lui Septimius Severus, dar ștanța utilizată este de această dată nouă. Noua ștanță nu face altceva decât să arate cât de puțin cunoscute sunt aceste emisiuni, iar orice concluzii de caracter general, în această situație, mai au de așteptat. Surprinzătoare la piesa de mai sus este greutatea redusă, care o face cea mai ușoară dintre toate piesele cunoscute⁵. O posibilă explicație ar putea fi conținutul relativ redus de argint folosit pentru producerea aliajului⁶.

Una din problemele cele mai frustrante ridicate de această serie este cea a locului în care au fost bătute. Atelierul în care au fost produse este încă nelocalizat, iar distribuția geografică a pieselor ar fi trebuit să fie de ajutor în localizarea lui, asta însă dacă locurile de descoperire ar fi fost cunoscute. De o importanță aparte este faptul că moneda publicată aici este prima cu loc de descoperire⁷. Chiar dacă a fost găsită în cursul cercetărilor de salvare, esențial este faptul că a fost pierdută în interiorul cetății antice, într-un punct situat în imediată apropiere de port. Din păcate, cu o floare nu se face primăvară, și cum în Moesia Inferior nu avem cunoscut nici un precedent pentru baterea de monede de argint în epoca romană, problema localizării atelierului monetar trebuie amânată încă o dată. Judecând după tipurile de revers, Vrbs Roma, Triada Capitolină, vultur legionar și stindarde⁸, atelierul trebuie să se fi aflat într-o *colonia* situată în apropierea unui castru de legiune. O explicație plauzibilă pentru prezența acestui exemplar la Tomis îl constituie faptul că orașul avea un port care a jucat un rol major în derularea traficului de mărfuri și persoane⁹. Surprinzător, totuși, la Tomis, din intervalul 193–218 nu sunt cunoscute piese din alte ateliere¹⁰, cu o singură excepție, și acesta un denar bătut la Roma. Cu siguranță, această situație este rezultatul publicării selective a materialului numismatic.

NOTE

¹ W.E. Metcalf, RIN, 90, 1988, p. 155 și nota 1; H. Mattingly, BMC, V, 1950, p. CLXVIII–CLXIX.

² W.E. Metcalf, *op.cit.*, p. 156–162.

³ *Ibidem*, p. 156 și 158.

⁴ *Ibidem*, p. 159 și 161.

⁵ Întreaga serie este mai ușoară decât precedenta (Hadrian), iar una din caracteristici este inconsistența greutateilor, care, alături de tipologie, arată o depărtare semnificativă față de seriile anterioare; de aici și recomandarea lui W.E. Metcalf pentru renunțarea la termenul de „cistofor”.

⁶ Având în vedere limitele metodei utilizate pentru analiza compoziției metalice, a se vedea D.R. Walker, *The Metrology of the Roman Silver Coinage. Part III. From Pertinax to Ulpianus Antonius*, BAR Supplementary Series, 40, Oxford, 1978, p. 72–73.

⁷ Moneda a fost descoperită în anul 1987, cu prilejul săpăturilor efectuate pentru fundația blocului T36B, situat pe bulevardul Elisabeta (fost Carpați).

⁸ H. Mattingly, *op.cit.*, p. CLXVIII–CLXIX.

⁹ Al. Suceveanu, Al. Barnea, *La Dobroudja romaine*, București, 1991, p. 89–90 (Al. Suceveanu).

¹⁰ Antoaneta Vertan, *Circulația monetară în Dobrogea romană (secolele I–III)*, Cluj-Napoca, 2002, p. 114–115 și 341–342.

